

Tri barve: rumena, modra, zelena

ROK GOVEDNIK

Bela krajina si je po dolgem času – od **Varuha meje** (2002, Maja Weiss) – spet utrla pot v filmske podobe, kjer čudovito zaigra ob nežni in rahločutni pripovedi o mladosti v poletju, ljubezni, ljubosumju in zmedenih mislih. S filmom **Ne poza-bi dihati** (2019, Martin Turk) smo dobili navdušujoče delo, ki presega klasične označevalce mladinskega (pod)žanra in se pritika tudi kot drobna in občutljiva filmska observacija likov na prehodu identitetnih preobrazb. Ob bok se zapisuje številnim sorodnim klasikam, kot so **To so gadi** (1977, Jože Bevc), **Vesna** (1953, František Čap), **Ne čakaj na maj** (1957, František Čap), **Poletje v školjki** (1985, Tugo Štiglic), **Ko zorijo jagode** (1979, Rajko Ranfl), a ga od njih ločuje očitna razlika v resnosti karakterizacije in v želji po vrnitvi pripovedi v naravo. Martin Turk, tako režiser kot scenarist filma, je v svojem tretjem celovečercu prek bratskega odnosa pretanjeno združil probleme zgodnje in pozne adolescence – torej prehod iz otroštva v mladost in mladosti v tako zeleno odraslost.

Mlajšemu Klemnu (Matija Valant) se starejši brat Peter (Tine Ugrin) izmika iz objema in ustavlja njuno igro, saj svoje misli in dejanja vse bolj usmerja k Sonji (Klara Kuk). Simpatično dekle mika tudi Klemna, a je vseeno precej bolj osredotočen na rešitev odnosa z bratom; prepričan je, da je Sonja glavni razlog, da življenje ni več v starih, poznanih tirnicah. Zaradi vedno večjega prepada med njim in bratom nekoč umirjeni Klemen postane zmeden in izgubi smer. S podivjanimi viharji v sebi in v močni želji, da bi pridobil bratovo naklonjenost, začne spletakariti in uničevati Petrove načrte, nemir pa na površje kipi z vse bolj naraščajočo agresijo.

Film z iskričim naslovom je premišljena študija mladega lika in njegova pozorna karakterizacija. Lik petnajstletnega Klemna spoznamo intenzivno, njegovo ljubosumje, nemir in razočaranost se izražajo tudi prek subtilne rabe kamere in

barv, nadjezikovne aspekte pa dopolnjujejo filmske blazinice (*pillow-shots*), umirjeni posnetki, ki objemajo izbrane sekvence odnosa s starejšim bratom. Z blazinicami reka Kolpa deluje kdaj pomirjujoče in tiho, drugič bolj zlovešče in podivjano, a ves čas plujemo z njo, počasi, hitro, kdaj tudi pod gladino.

Turk pametno in predvsem sistematično gradi Klemnov lik. Z vsako novo izkušnjo, informacijo, vtisom, ki jih Klemen prejme in doživi – dostikrat skrit za steno, oknom ali vrati, kar kaže klasično nedoraslost konfrontacije s problemi –, gradi protagonistovo perspektivo in se nanjo impulzivno odziva. Klemnov pogled v filmu tako nemalokrat zaseda mesto afektivnega vznesenja, razoranega s sebičnimi nagnjenji. In ker se osebno šele konstituira, dela v odnosih nemalo napak (izigrava prijateljico Jano, nesramno se pogovarja z mamo), prevzemajo ga nasprotujoča si čustva in dozdevno izgublja vso oporo, ki jo je imel še hip nazaj; moralne smernice, sidrišča, atributi varnosti in zavetja se tako vzpostavljajo na novo. Na drugi strani pa Peter le čaka, da bi se lahko osvobodil in zakorakal stran od podeželskega doma ter razmišlja o drugačni prihodnosti s svojo punco. Bratovi sreči se ločujeta.

Snov za scenarij je Turk črpal iz lastnih doživljanj, ko se je tudi sam, enako kot Klemen, bal bratovega odtujevanja. Turk pripoved, ki mu jo je pomagal oblikovati filmski kritik Gorazd Trušnovec, senzibilno gradi na preprosti premisi ter jo razvija umirjeno in pristno, v skladu z ritmom poletja. Počasi, postopoma, a vseeno celo do srh vzbujajoče silovitosti, ne dopusti pa, da bi kdaj ritem dogajanje pohodil in like poteptal.

Izbor glavnih mladih igralcev je bil več mesecev dolg proces, po katerem so izmed sedemsto mladostnikov in mladostnic poleg Matije, Tineta in Klare izbrali še Jakoba Cilenška, ki igra prijatelja Jakoba, in Ronjo Matijevca Jerman (igrala je že v filmu **Pojdi z mano** [2016, Igor Šterk]), ki odigra Klemnovo prijateljico Jano. Mlade igralce je na vloge pripravljala Tijana Zinajić, ki je podobno delo opravila že za Šterkov mladinski film.

Očitno je, da ima Turk občutek za delo z mladimi, kar se odraža v izvrstni igri predvsem glavnih igralcev, Matije in Tineta. Pri tem je zanimiv vpogled v nastajanje filma oz. režiserjev pristop – v trenutkih, ko je želel komu dati napotek, pri tem pa ni vedel, kako bi to opisal, je igralcem ali sodelavcem predvajal določeno glasbo. Tako je delal ne samo z Matijo, temveč je občutke iz glasbe na ta način posredoval tudi direktorju fotografije Radislavu Jovanovu – Gonzu.

Kar se nas v filmih največkrat dotakne oz. nas »prebode«, kot bi rekel Roland Barthes, je – izraz. »Izraz je tista neizmerna stvar, ki iz telesa sklepa dušo.« (Camera lucida, 1992) Odnos

med bratoma je prepričljiv, iskren, in četudi ga začnemo spremljati šele v trenutku, ko Peter pozornost že usmerja stran od »otročjega« brata, lahko filmsko doživimo pristnost, ki se kaže v veliki navezanosti Klemna na Petra in Petrovi skoraj očetovski odgovornosti do mlajšega brata. Predvsem Mitja Valant je pokazal izreden talent, česar v slovenskih mladinskih filmih nismo vajeni, zato bi si ga želeli na velikih platnih videti še večkrat.

S pomočjo močno izražene kamere, ki jo je vodil hrvaški direktor fotografije, izkušeni Jovanov, je film doživet celovito in liki večplastno. Ne gre zgolj za prijetno poletno, s soncem obsijano estetiko slike, ki slavi čudovito Belo krajino kot samostojno protagonistko, temveč tudi za prefinjeno lovljenje barv svetlobe, ki konotirajo specifična stanja protagonista. Rumena barva je tako izpostavljena, ko je Klemen sproščen in zadovoljen. Rumena film preveva predvsem na začetku in v zaključku, podobe pa prikazujejo povezana brata, ki se igrivo prerivata, se objemata in vozita z mopedom. Modra se mestoma umešča preko blazinic s podobami Kolpe, kar spremlja le pridušen zvok in nakazuje oddaljevanje bratov in

slutnjo nečesa negativnega. Zelena koruza in travniki pona-zarjajo Klemnovo jezo in njegova druga ekstremna čustva ter dejanja (recimo drznost, nevarnost), prisotna pa je v sredini pripovedi in določa tudi jedrno doživljanje glavnega lika.

Martin Turk je z *Ne pozabi dihati* ustvaril zagotovo enega najbolj prepričljivih slovenskih filmov zadnjih let in spoštljiv izdelek, ki ne podcenjuje mladih gledalcev, predvsem pa ne kleči pred splošnimi trendi visoke gledljivosti, ki filme kvari-jo in banalizirajo. Kljub močni in karakterni drži gre za delo, ki bi zaradi simpatičnosti lahko doseglo tudi širše občinstvo.

»In če se misel izraža skozi umetniško podobo, se zato, ker je v njej našla enkratno obliko, ki kar se da zvesto poseduje avtorjev svet in njegovo iskanje idealnega,« pravi Andrej Tarkovski v *Ujetem času* in še doda: »Ko človek opazuje podobo, izbira, išče v njej, kar je njegovega, postavi delo v kontekst svoje osebnosti izkušnje.« Turk nam podaja nekaj pristnega, vsem bližnjega, grozno lepega, doživetega daleč nazaj. Kar se nam z lahko in prijetno vpija pod kožo ter nas poživi in spomni, da smo vendarle večno komaj odrasli.